KRIVIČNO DELO FALSIFIKOVANJA I ZLOUPOTREBE PLATNIH KARTICA U ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE I DRŽAVAMA ZAPADNOG BALKANA

REZIME: Usled ogromnog tehničko-tehnološkog napretka sa kojim se suočavamo u proteklih dvadesetak godina prisutna je i sve veća upotreba i primena različitog bezgotovinskog plaćanja u platnom prometu, koje se između ostalog realizuje i upotrebom platnih kartica. Kao i svaka novina koja prati savremeno društvo i platne kartice su izazvale veliku pažnju, a u poslednje vreme i veliku primenu prilikom vršenja različitih novčanih transakcija. Naravno, uporedo sa povećanom primenom platnih kartica i korišćenjem usluga elektronskog bankarstva sa jedne strane, imamo i veliku zloupotrebu istih u kriminalne svrhe sa druge strane. Shodno tome, u ovom radu autor će analizirati krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica kako u domaćem zakonodavstvu, tako i u zakonodavstvima država Zapadnog Balkana.

Ključne reči: *platne kartice, bezgotovinsko plaćanje, falsifikovanje, zloupotreba*

Uvod

Prve platne kartice ili tzv. „plastični novac“ pojavile su se polovinom dvadesetog veka. *Frank McNamara* (Frenk Mek Namara) 1949. godine osmislio je novi vid plaćanja u obliku identifikacione kartice od kartona. Naime, kartica je garantovala bonitet korisnika u određenom iznosu, a plaćanje prodajnom mestu gde bi se realizovala kupovina garantovala je kompanija koja je dodeljivala limit potrošnje na osnovu procene kreditne sposobnosti korisnika.

* Saradnik u nastavi, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, e-mail: stefanbaboviccg@yahoo.com

Korisnik je novac ili deponovao u kompaniji koja je izdala karticu ili je dobio određenu kreditnu liniju, pa je troškove nastale korišćenjem kartice plaćao po dospeću računa.¹ Od tada, pa sve do danas možemo pratiti konstantan razvoj bezgotovinskog plaćanja koji je u ukupnoj strukturi plaćanja između učesnika u platnom prometu, sve više zastupljen.²

Iako je, može se slobodno reći, na samom početku primene platnih kartica kod određenog broja ljudi bila prisutna određena doza skeptičnosti zbog nedovoljne informisanosti i poznavanja veštine rukovanja, danas verovatno da nema osobe koja makar jednom nije koristila karticu kao vid plaćanja određene usluge. Takođe, platne kartice u sve većoj meri, osim funkcije sredstva plaćanja, preuzimaju i funkciju kreditiranja. Međutim, uporedo sa rastom primene „plastičnog novca“ u strukturi plaćanja, povećava se i broj falsifikata istih.

Shodno tome, u ovom radu autor će najpre napraviti kraći osvrt na pojam i vrste platnih kartica, nakon čega će analizirati krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica kako u domaćem zakonodavstvu, tako i u državama Zapadnog Balkana.

Pojam i vrste platnih kartica

Platna kartica predstavlja savremeni i specifični način bezgotovinskog plaćanja, plastičnom karticom izdatom od banke ili druge finansijske institucije, koji omogućava korisniku da vrši plaćanje robe i usluga ili podizanje gotovog novca.³ Dakle pod pojmom platne kartice podrazumevaju se sve kartice čijom upotrebom njihov korisnik konkretizuje nalog banci da izvrši gotovinsko ili bezgotovinsko plaćanje određene svote novca. Prostije rečeno, kartica se definiše kao mali komad kartona ili plastike koji sadrži neko sredstvo za identifikaciju, što omogućava osobi na koju kartica glasi da kupuje robu ili usluge na teret svog računa.⁴

Prema primeni, odnosno u odnosu na rok dospevanja transakcije na naplatu, platne kartice se dele na kreditne, debitne, novčane i elektronske novčane kartice. Kreditne i debitne kartice služe za bezgotovinsko plaćanje, a

¹ Sikimić, D. et al. (2007). Platne kartice, edukacioni material za predstavnike policije i pravosuđa, Beograd, Privredna komora Srbije, str. 7.

² Kovačević M., S., Đurović M., S. (2014). Elektronsko bankarstvo, *Pravo - teorija i praksa*, 31, (1-3), str. 30.

³ Kresoja, M. (2010). Kriminalistička zaštita platnih kartica u bankarskom poslovanju. *Pravo - teorija i praksa*, 27 (1-2), str. 44.

⁴ Urošević, V., Uljanov, S. (2010). Uticaj kaderskih foruma na ekspanziju i globalizaciju zloupotrebe platnih kartica na internetu. *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 15 (2), str. 14

razlikuju se prema vremenu i načinu na koji korisnik obezbeđuje pokriće banci za izvršenu uslugu.⁵ Kod debitnih kartica zaduživanje računa kod banke nastupa odmah nakon upotrebe kartica, dok kod kreditnih kartica dolazi do odloženog plaćanja banci, tj. dolazi do određenog vida kreditiranja klijenta od strane banke, tj. dolazi do mesečnog zaduživanja na način što se dug deli na rate. Dakle, debitne kartice izdaju isključivo banke i za njih je potrebno pokriće za celokupan iznos troška u trenutku korišćenja. Kreditne kartice osim banaka mogu izdavati i druge finansijske organizacije, a plaćanje se vrši na dan dospelosti, bez kamate ili po utvrđenoj dinamici uz obračun kamate.⁶

Nasuprot kreditnim i debitnim karticama, novčane kartice omogućavaju gotovinsku isplatu određene svote novca korisniku kartice iz njegovog pokrića na račun kod banke ili u okviru odobrenog kredita.⁷

S tim u vezi možemo istaći i sledeće vrste platnih kartica prema različitim kriterijumima:

1. prema izgledu platne kartice mogu biti glatke i embosirane;
2. prema zapisu na platnoj kartici mogu biti: platne kartice sa magnetnim zapisom ili platne kartice sa čipom;
3. prema primeni platne kartice mogu biti: međunarodno validne platne kartice, nacionalne i korporativne.⁸

Krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica u zakonodavstvu Republike Srbije

Krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica nekada se nalazilo u sklopu krivičnog dela prevare i krivičnog dela falsifikovanja isprave. Međutim, zajedno sa velikom ekspanzijom u primeni i korišćenju platnih kartica, a onda samim tim i sa velikom pojavom zloupotreba, došlo je do odvajanja ovog oblika kriminaliteta u samostalno (posebno) krivično delo. Prema tome, pomenuto krivično delo štiti stabilnost platnog prometa. U tom smislu prema Krivičnom zakoniku Republike Srbije⁹ (u daljem tekstu KZ) u članu

⁵ Claussen Carsten Peter, *Bank – und Borsenrecht für Studium und Praxis*, 3. Auflage, 2003, München, str. 224. – Citirano prema: Marković, M. (2007). Odnos banke i korisnika u slučaju zloupotrebe platnih kartica, *Pravni život: časopis za pravnu teoriju i praksu*, tematski broj „Pravo i sloboda“, 56 (13), str. 218.

⁶ Stojanović, Z., (2012). Komentar Krivičnog zakonika, četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik, str. 669.

⁷ Marković, M., op. cit. str. 218.

⁸ Više o tome u: Kresoja, M., op. cit. str. 45.

⁹ Krivični zakonik, *Službeni glasnik* RS, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09 i 111/09 i 121/12, 104/13, 108/14

225 propisano je krivično delo „falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica“. Pa tako, u stavu 1 propisano je da falsifikovanje i zloupotrebu platnih kartica može izvršiti svako lice koje napravi lažnu platnu karticu ili ko preinači pravu platnu karticu u nameri da je upotrebi kao pravu ili ko takvu lažnu karticu upotrebi kao pravu. Dakle, da bi postojalo pomenuto krivično delo neophodno je da neko lice:

1. napravilo lažnu platnu karticu u nameri da je upotrebi kao pravu;
2. preinačilo pravu platnu karticu u nameri da je upotrebi kao pravu i
3. upotrebi takvu lažnu karticu kao pravu.

Dakle, radnja krivičnog dela je određena alternativno i sastoji se u pravljenju lažne platne kartice, preinačenju prave platne kartice sa ciljem da se upotrebi kao prava, kao i samom upotrebom lažne platne kartice. Radnja ovog krivičnog dela sastoji se u preduzimanju bilo koje radnje koja je određena zakonskim bićem krivičnog dela.

Pod pravljenjem se podrazumeva izrada lažne platne kartice od predmeta koji prethodno nije bio prava platna kartica.¹⁰ Drugim rečima, pod pravljenjem lažne platne kartice podrazumeva se proizvodnja jedne materije ili stvari koja poseduje određena svojstva prave platne kartice, na osnovu kojih se može upotrebiti kao prava. Pravljenje lažne platne kartice će biti krivično delo samo u slučaju u kojem je lažna platna kartica napravljena sa namerom da se upotrebi kao prava. Dakle, ako je lažna platna kartica napravljena u neke druge svrhe, neće predstavljati pomenuto krivično delo. Za postojanje krivičnog dela nije od značaja broj napravljenih falsifikata, jer krivično delo se smatra izvršenim ako je napravljena i jedna platna kartica, ali ova činjenica može da bude od značaja prilikom odmeravanja kazne.

Pod preinačavanjem se smatra promena prirode, izgleda i sadržaja platne kartice, odnosno prepravljanje prave platne kartice tako da ona dobije drugačiji izgled od onog koji ima, a sve u nameri da se upotrebi kao nepreinačena prava platna kartica.¹¹ Radnja preinačenja se najčešće realizuje na način što se obriše slip na kome se nalazi potpis vlasnika platne kartice i prepravi drugim potpisom. Svako preinačenje platne kartice koja je nevažeća ili poništena sa ciljem da se takvoj platnoj kartici daje izgled prave, ne predstavlja preinačenje prave platne kartice već pravljenje lažne platne kartice.¹² Krivično delo je svršeno samim preinačavanjem prave platne kartice sa namerom da se upotrebi

¹⁰ Matijašević, J. (2013). Krivičnopravna regulativa računarskog kriminaliteta, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, str. 120-121.

¹¹ Ivanović, R., A. (2011). Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica, *Perjanik - časopis za teoriju i praksu u oblasti kriminalistike, bezbijednosti, kriminologije i prava*, 9 (26), str. 7.

¹² Ivanović, R., A., op. cit., str. 7.

kao prava, bez obzira da li je zaista došlo do same upotrebe. Za postojanje krivičnog dela nije važan broj preinačenih platnih kartica, već je dovoljno da je preinačena samo jedna platna kartica u nameri da se upotrebi kao prava.

Pod upotrebom se podrazumeva stavljanje lažnih ili preinačenih platnih kartica u promet tj. njihovo korišćenje. Prema tome radnju ovog krivičnog dela predstavlja svaka upotreba lažne ili preinačene platne kartice kao prave. Krivično delo je svršeno samom upotrebom platne kartice, tj. radiće se o svršenom delu a ne o pokušaju kada je učinilac pri kupovini neke robe preda platnu karticu čiji je falsifikat otkriven pre nego što mu je roba predata, ili kada se pri podizanju novca sa bankomata otkrije lažna platna kartica pre nego što je novac podignut.¹³

Predmet krivičnog dela je plastični novac, odnosno platna kartica kao sredstvo bezgotovinskog plaćanja.

Na osnovu iznetog možemo zaključiti da činjenica da li je lice pribavilo imovinsku korist ili nije, ne predstavlja presudan faktor, već je od suštinskog značaja postojanje namere da se napred navedene radnje izvrše u pomenute svrhe. Tačnije, delo se smatra svršenim samim pravljjenjem ili preinačavanjem platne kartice u nameri da se upotrebi kao prava, ili samom upotrebom takve platne kartice.

Za ovaj osnovni oblik krivičnog dela zloupotrebe i falsifikovanja platnih kartica propisana je kazna zatvora od šest meseca do pet godina kao i novčana kazna.

U članu 225, stav 2 KZ-a propisan je kvalifikovani oblik krivičnog dela falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica. Pa tako ako učinilac upotrebom kartice pribavi protivpravnu imovinsku korist, bez obzira na prisvojenu sumu kazniće se zatvorom od jedne do osam godina i novčanom kaznom.

Kvalifikovani oblik propisan je i u stavu 3, pa tako ukoliko učinilac krivičnog dela zloupotrebe i falsifikovanja platnih kartica iz osnovnog oblika pribavi protivpravnu imovinsku korist u iznosu koji prelazi milion i petsto hiljada dinara, kazniće se zatvorom u trajanju od dve do dvanaest godina i novčanom kaznom. Prema tome, ovaj oblik dela je kvalifikovan visinom protivpravne imovinske koristi ostvarene izvršenjem krivičnog dela.¹⁴

Zakonodavac je propisao sankcije kao za kvalifikovane oblike i u slučaju da učinilac izvrši ovo krivično delo neovlašćenom upotrebom tuđe platne kartice ili poverljivih podataka koji jedinstveno uređuju tu karticu u platnom prometu (član 225, stav 4 KZ-a). Ovde se radi o slučajevima neovlašćene

¹³ Ibid., str. 8

¹⁴ Mrvić-Petrović, N. (2010). Krivično pravo - posebni deo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, str. 224.

upotrebe tuđe platne kartice ili poverljivih podataka koji jedinstveno uređuju tu karticu u platnom prometu (PIN kod, kontrolni broj (*CVV2 number*) kreditne kartice i slično) od strane lica kome su platna kartica ili poverljivi podaci dostupni.¹⁵

Kao što vidimo, reč je o dve potpuno različite radnje izvršenja. U prvom slučaju učinilac neovlašćeno koristi tuđu platnu karticu. Dakle, zakonodavac decidno navodi termin tuđa platna kartica, što znači da je na neki način najčešće neophodno postojanje prethodnog ili predikatnog krivičnog dela (određeni vid krađe, obmane...) kao uslova za postojanje ovog oblika krivičnog dela. Dakle, ovde je reč o pravoj platnoj kartici, ali se koristi od strane neovlašćenog lica, te se ovaj oblik može kvalifikovati kao zloupotreba platne kartice. U drugom slučaju, učinilac zloupotrebljava podatke koji služe za identifikaciju vlasnika kartice. U tom smislu moguće je da izradi tzv. bliznakinju (identičnu kopiju platne kartice), što je u praksi ređi slučaj falsifikata, ili tzv. belu plastiku u koju unosi identifikacione podatke vlasnika kartice čime ta kartica može podjednako da služi i kao prava tj. kao ona koja se nalazi kod vlasnika.¹⁶

Lakši oblik krivičnog dela falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica, čini ono lice koje nabavi lažnu platnu karticu u nameri da je upotrebi kao pravu ili ko pribavlja podatke u nameri da ih iskoristi za pravljenje lažne platne kartice. (član 225, stav 5 KZ-a) Dakle, radnja je isto alternativno određena i sastoji se u nabavljanju lažne platne kartice u nameri da se upotrebi kao prava, ili od pribavljanja podataka u nameri da se isti upotrebe za pravljenje lažne platne kartice. Pod nabavljanjem platne kartice podrazumeva se svaka aktivnost na osnovu koje se stiče lažna platna kartica. (kupovinom, krađom, poklonom). Dakle, sama delatnost i način na koji se lažna platna kartica stiče nije od značaja. Ono što je važno jeste da je platna kartica nabavljena sa namerom da se upotrebi kao prava te je za postojanje ovog krivičnog dela dovoljno postojanje namere i delo je dovršeno samim pribavljanjem lažne platne kartice.

Pribavljanje podataka za pravljenje lažne platne kartice predstavlja kažnjivu pripremnu radnju koja se ostvaruje takođe na različite načine (obmanom, postavljanjem tajnog elektronskog čitača u bankomat, tajnim snimanjem i sl.).

Za ovaj oblik predviđena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Razumljivo je da je za ovaj oblik propisana najblaža kazna iz razloga što lice ne učestvuje u pravljenju i preinačenju platne kartice, već „samo“ ili nabavlja lažnu platnu karticu, ili prikuplja podatke koji će se koristiti u njenom pravljenju.

¹⁵ Ivanović, R., A., op. cit. str. 9.

¹⁶ Mrvić-Petrović, N., op. cit. str. 224.

U stavu 6 istog člana propisano je da će se lažne platne kartice uvek oduzeti od samog izvršioca/okrivljenog na osnovu izrečene mere bezbednosti oduzimanja predmeta u krivičnom postupku.

Kod ovog krivičnog dela kao zaštitni objekt pojavljuju se platne kartice kao sredstvo koje se koristi u platnom prometu i ima istu funkciju kao i novac.

S obzirom na tip krivičnog dela, ukoliko je u pitanju pravljenje i preinačavanje platne kartice, učinilac može biti svako lice koje raspolaže neophodnim stručnim i tehničkim znanjima i uređajima.¹⁷ Kada je reč o samoj upotrebi platnih kartica, ovaj uslov nije neophodan, jer za korišćenje platnih kartica nije potrebno nikakvo posebno znanje. Kada je reč o vinosti, ovo krivično delo može se izvršiti samo sa umišljajem. Osim umišljaja, subjektivno obeležje krivičnog dela kada je u pitanju radnja izvršenja pravljenja lažne ili preinačenja prave platne kartice jeste i namera da se ona upotrebi kao prava.¹⁸

Specifičnost krivičnog dela falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica je u tome što se u njegovoj osnovi nalazi krađa, i to jednako kada se radi o zloupotrebi platne kartice koju je prethodno potrebno nezakonito, a najčešće, putem krađe, pribaviti, kao i kad je u pitanju falsifikovanje platne kartice kada se specifičnim načinom krađe prethodno sa računarskih sistema poslovnih banaka nezakonito pribavljaju, krađu podaci o već postojećim platnim karticama, koji se zatim falsifikuju tako što se izrađuju nove platne kartice sa podacima o već postojećim.¹⁹

Na osnovu prethodno iznetog možemo zaključiti da je zakonodavac napravio razgraničenje između falsifikovanja platnih kartica i zloupotrebe platnih kartica i to na način što je u stavu 1, 2, 3 i 5 propisao izradu lažne platne kartice, nabavljanje lažne platne kartice i podataka kao i preinačavanje, dok je u stavu 4 propisao neovlašćenu upotrebu platne kartice. Time se u okviru jednog krivičnog dela napravilo razgraničenje između falsifikovanja od zloupotrebe platnih kartica.

Krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica u državama Zapadnog Balkana

U daljem tekstu biće napravljen kraći osvrt na krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica u zakonodavstvima država Zapadnog Balkana.

¹⁷ Matijašević, J., op. cit. str. 121.

¹⁸ Stojanović, Z., op. cit. str. 670.

¹⁹ Janković, S., (2011). Falsifikovanje platnih kartica kao pojavni oblik kompjuterskog kriminaliteta, *Bezbednost*, 53 (1) str. 181.

U Krivičnom zakoniku Republike Crne Gore²⁰ krivično delo falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica nalazi se u grupi krivičnih dela protiv platnog prometa i privrednog poslovanja. Pomenuto krivično delo propisano je u članu 260. U tom smislu, član 260, stav 1 propisuje da „ko napravi lažnu platnu karticu ili ko preinači pravu platnu karticu u nameri da je upotrebi kao pravu, ili ko takvu lažnu platnu karticu ili tuđu pravu platnu karticu koja je neovlašćeno pribavljena nabavi, drži ili prenese radi upotrebe ili takvu karticu upotrebi, kazniće se zatvorom do tri godine“. Dakle, možemo zaključiti da je u prvom stavu objedinjeno i krivično delo falsifikovanja i krivično delo zloupotrebe, u odnosu na KZ Republike Srbije, gde je u posebnom stavu regulisana zloupotreba platne kartice (član 225, stav 4 KZ-a RS).

Takođe u članu 260, stav 2 Krivičnog zakonika Crne Gore propisano je da će se onaj koji pribavi protivpravnu imovinsku korist upotrebom falsifikovane platne kartice kazniti kaznom zatvora od šest meseci do pet godina.

U slučaju da dođe do pribavljanja imovinske koristi koja prelazi iznos od tri hiljade eura, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina (član 260, stav 3 Krivičnog zakonika Crne Gore).

Ako je došlo do pribavljanja imovinske koristi koja prelazi iznos od tri-deset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina (član 260, stav 4 Krivičnog zakonika Crne Gore).

Kada je reč o falsifikovanju platnih kartica u Kaznenom zakonu Republike Hrvatske²¹ ono je regulisano kroz krivično delo falsifikovanja isprave²² u članu 278. Dakle kod ovih krivičnih dela objekt zaštite je verodostojnost isprave. Stav 1 propisuje da će se lice koje izradi lažnu ispravu, preinači ispravu, upotrebi lažnu ispravu kao pravu i nabavi lažnu ispravu radi upotrebe kazniti zatvorom do tri godine.

Stav 2 propisuje da će se lice koje obmane drugog o sadržaju kakve isprave i potpisivanju takve isprave, držeći da potpisuje drugu ispravu kazniti zatvorom do tri godine.

Stav 3 propisuje posebnu zaštitu javne isprave, menice, čeka, platne kartice, javne ili službene knjige te lice koje izvrši radnju iz prvog i drugog stava biće kažnjeno kaznom zatvora od šest meseci do pet godina. Dakle, u stavu

²⁰ Krivični zakonik Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 70/04, 13/04, 47/06, 40/08, 25/10, 73/10, 32/11, 64/11, 40/13 i 56/13.

²¹ Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine* RH, broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 77/11, 125/11, 143/12.

²² Članom 87, stav 15. Kaznenog zakona Hrvatske, propisano je da se pod ispravom podrazumeva svaki predmet koji sadrži zapis, znak ili sliku koji je podoban ili određen da služi kao dokaz neke činjenice koja ima vrednost u pravnim odnosima. Neke oblike isprava uređuje i Zakon o električnoj ispravi i zakon o električnom potpisu. Platne kartice spadaju pod privatne isprave.

tri je posebno naglašena platna kartica i ima veću krivičnopravnu zaštitu od ostalih isprava koje mogu biti predmet ovog krivičnog dela. Međutim imajući u vidu da je kazna za falsifikovanje novca iz člana 274 Kaznenog zakona Republike Hrvatske 10 godina, zakonsko rešenje koje propisuje kaznu za falsifikovanje isprave od pet godina i nema svoju adekvatnu osnovu, imajući u vidu ulogu platnih kartica u platnom prometu koja je u najmanju ruku izjednačena sa upotrebom gotovog novca.

U Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine²³ u članu 257 inkriminisano je krivično delo falsifikovanja kreditnih i ostalih kartica bezgotovinskog plaćanja. Pomenuto krivično delo se nalazi u grupi krivičnih dela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa.

Naime, u stavu 1 opisan je osnovni oblik. Pa tako, ko sa ciljem da je upotrebi kao pravu izradi lažnu kreditnu karticu ili drugu karticu bezgotovinskog plaćanja, ili ko preinači takvu pravu karticu, ili ko takvu lažnu platnu karticu upotrebi kao pravu, kazniće se kaznom zatvora do tri godine.

Stav 2 propisuje kvalifikovani oblik u slučaju da je radnjom iz stava jedan pribavljena imovinska korist i navodi da će se učinilac kazniti kaznom zatvora do pet godina.

Stav 3 propisuje takođe kvalifikovani oblik u slučaju da je pribavljena imovinska korist koja prelazi vrednost od deset hiljada konvertibilnih maraka. U tom slučaju, učinilac će se kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina.

Stav 4 propisuje najteži oblik krivičnog dela falsifikovanja kreditnih i ostalih kartica bezgotovinskog plaćanja i to u situaciji kada je pribavljena imovinska korist koja prelazi pedeset hiljada konvertibilnih maraka. Propisana kazna za ovaj oblik je zatvor u trajanju od dve do deset godina.

Stav 5 propisuje da će se lažne kreditne kartice i kartice za bezgotovinsko plaćanje oduzeti.

Dakle kao što vidimo, dosta slična zakonska rešenja kao i u Republici Srbiji. Razlika koju primećujemo ogleda se u nešto blažim propisanim sankcijama u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine.

Prema Krivičnom zakoniku Republike Makedonije²⁴ u članu 274-b propisano je krivično delo izrade i zloupotrebe platnih kartica. Pomenuto krivično

²³ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik* BIH, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 47/14.

²⁴ Krivičen zakonik na Republika Makedonija, *Služben vesnik na Republika Makedonija*, br. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/2011, 42/2012, 166/2012, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, isp. 41/14.

delo se nalazi u grupi krivičnih dela protiv javnih finansija, platnog prometa i privrede.

U stavu 1 je propisano da svako lice koje napravi lažnu platnu karticu sa namerom da je upotrebi kao pravu, ili poseduje karticu sa takvom namerom, ili je daje drugoj osobi na upotrebu, kao i osoba koja koristi lažnu platnu karticu kao pravu, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina i novčanom kaznom.

Stav 2 propisuje da će se kaznom iz stava jedan kazniti lice koje pribavi bankovne podatke o pravim platnim karticama i podatke o vlasnicima tih platnih kartica, u nameri da ih koristi za izradu i korišćenje lažnih platnih kartica, ili daje podatke dobijene na takav način drugoj osobi sa takvom namerom.

Stav 3 propisuje da ukoliko učinilac iz stava 1 ovog člana stekne značajnu (veću) imovinsku korist, biće kažnjen zatvorskom kaznom od jedne do osam godina.

Ako je krivično delo iz stavova 1, 2, 3 ovog člana učinjeno od strane pripadnika grupe, bande ili druge zločinačke organizacije, učiniocu/ima će se izreći kazna zatvora od najmanje četiri godine.

Stav 5 propisuje ako krivično delo iz ovog člana učini pravno lice, kazniće se novčanom kaznom.

U poređenju sa KZ-om RS mogu se zapaziti dosta slična zakonska rešenja. Određene razlike se ogledaju u činjenici da Krivični zakonik Republike Makedonije u posebnom stavu propisuje da će se sa najmanje četiri godine zatvora kazniti učinioci u slučaju da je predmetno krivično delo izvršeno od strane grupe, bande ili neke druge zločinačke organizacije. Ovo je na neki način i razumljivo jer je reč o krivičnom delu koje se najčešće vrši od strane određene grupe, bande ili kriminalne organizacije gde svako ima svoje zaduženje i gde su uloge i poslovi precizno podeljeni.

Takođe Krivični zakonik Makedonije propisuje u odnosu na KZ RS u posebnom stavu i kažnjavanje pravnih lica gde navodi da će ona biti kažnjena novčanom kaznom.

Zaključak

Poslednjih godina svedoci smo najznačajnijih promena u oblasti platnog prometa, tj. uvođenja različitih oblika bezgotovinskog plaćanja, od kojih je posebno izraženo korišćenje platnih kartica kao sredstva plaćanja. Takođe, platne kartice u sve većoj meri, osim funkcije sredstva plaćanja, preuzimaju i funkciju kreditiranja. Shodno tome, sa rastom primene „plastičnog novca“ u strukturi plaćanja, povećava se i broj falsifikata i zloupotreba platnih kartica.

Analizirajući krivičnopravni okvir falsifikovanja i zloupotrebe platnih kartica kako u Srbiji tako i u državama Zapadnog Balkana, mišljenja smo da postoji adekvatan zakonski okvir. Međutim za efikasnu zaštitu i suzbijanje ovog vida kriminaliteta nije dovoljan adekvatan krivičnopravni okvir, već je neophodno pre svaga podići svest kod korisnika platnih kartica o neophodnosti poznavanja određenih vidova zaštite sa jedne strane, dok je sa druge strane neophodno raditi i na edukaciji policijskih i pravosudnih organa, s obzirom da se radi o specifičnoj vrsti kriminala kod kojeg se koriste različita tehnička i tehnološka znanja.

Potrebno je da pravosudni i policijski organi budu u korak sa tehničkim i tehnološkim znanjima koja poseduju i kriminalci iz ove oblasti, jer bez ovoga mogućnost otkrivanja i suzbijanja ovog vida kriminaliteta teško da je moguća.

Na kraju, istakli bismo i određene nologičnosti koje se nalaze u KZ-u a odnose se na zaprečenu kaznu u slučaju krivičnog dela falsifikovanja novca u poređenju sa krivičnim delom zloupotrebe i falsifikovanja platnih kartica. Naime, u situaciji u kojoj je učinilac upotrebom platne kartice pribavio protivpravnu imovinsku korist koja prelazi milion i petsto hiljada dinara kazniće se kaznom zatvora od dve do dvanaest godina, dok će se lice koje je pribavilo istu imovinsku korist koja prelazi milion i petsto hiljada dinara falsifikovanjem novca kazniti zatvorom od pet do petnaest godina. Ista situacija je i kod pribavljanja, nabavljanja i davanja drugom sredstava za falsifikovanje gde je veća zaprečena kazna kod pribavljanja, nabavljanja i davanja drugom sredstava za falsifikovanje novca nego kod pribavljanja, nabavljanja i davanja drugom sredstava za falsifikovanje platnih kartica. Naime, ovakvo zakonsko rešenje i nema svoju adekvatnu osnovu imajući u vidu ulogu platnih kartica u platnom prometu koja je danas u najmanju ruku izjednačena sa upotrebom gotovog novca.

Stefan Babović

Teaching assistant, The Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad, The University of Business Academy in Novi Sad

***CRIMINAL ACT OF FORGERY AND ABUSES
OF CREDIT CARDS IN REPUBLIC OF SERBIA
AND THE WESTERN BALKANS COUNTRIES***

A b s t r a c t

Due to the enormous technical and technological progress we have been faced for over the past twenty years, there is also an increasing use and application of various cashless payments in the payment system, which is, among the other things, realized by the usage of payment cards. Like every novelty accompanying the modern society, payment cards have also attracted a great attention in recent times and they have greatly been used when performing various financial transactions. Of course, along with the increased application of payment cards and the use of electronic banking services on the one hand, we have a huge abuse of them for criminal purposes, on the other hand. Accordingly, in this paper, the author will analyze the forgery and abuse of credit cards, both in domestic legislation and the legislation of the Western Balkans Countries.

Keywords: *credit cards, cashless payment, forgery, misuse*

Literatura:

1. Claussen Carsten Peter, Bank – und Borsenrecht fur Studium und Praxis, 3. Auflage, 2003, Munchen
2. Ivanović, R., A. (2011). Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica, *Perjanik - časopis za teoriju i praksu u oblasti kriminalistike, bezbednosti, kriminologije i prava*, 9(26), str. 4-18
3. Janković, S. (2011). Falsifikovanje platnih kartica kao pojavni oblik kompjuterskog kriminaliteta, *Bezbednost*, 53(1) str. 176-188.

4. Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine RH*, broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 77/11, 125/11, 143/12
5. Kovačević M. S., Đurović M., S. (2014). Elektronsko bankarstvo, *Pravo - teorija i praksa*, 31(1-3), str. 29-39
6. Kresoja, M. (2010). Kriminalistička zaštita platnih kartica u bankarskom poslovanju. *Pravo-teorija i praksa*, 27(1-2), str. 43-63
7. Krivičen zakonik na Republika Makedonija, *Služben vesnik na RM*, br. 37/96, 80/99, 4/02, 43/03, 19/04, 81/05, 60/06, 73/06, 7/08, 139/08, 114/09, 51/11, 135/11, 185/2011, 42/2012, 166/2012, 55/13, 82/13, 14/14, 27/14, 28/14, 115/14, 132/14, 160/14, 199/14, isp. 41/14
8. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BIH*, br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10 i 47/14
9. Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09 i 111/09 i 121/12, 104/13, 108/14.
10. Krivični zakonik Republike Crne Gore, *Službeni list RCG*, br. 70/04, 13/04, 47/06, 40/08, 25/10, 73/10, 32/11, 64/11, 40/13 i 56/13
11. Marković, M., (2007). Odnos banke i korisnika u slučaju zloupotrebe platnih kartica, *Pravni život: časopis za pravnu teoriju i praksu*, tematski broj „Pravo i sloboda“, 56(13), str. 217-238
12. Matijašević, J. (2013). Krivičnopravna regulativa računarskog kriminaliteta, Novi Sad, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu.
13. Mrvić-Petrović, N. (2010). Krivično pravo - posebni deo, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu
14. Sikimić, D. et al. (2007). Platne kartice, edukacioni material za predstavnike policije i pravosuđa, Beograd, Privredna komora Srbije
15. Stojanović, Z. (2012). Komentar Krivičnog zakonika, četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik
16. Urošević, V., Uljanov, S. (2010). Uticaj karderskih foruma na ekspanziju i globalizaciju zloupotrebe platnih kartica na internetu. *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 15(2), str. 13-24.